

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-44>

УДК 327(474+438)

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО ВИБОРУ

UKRAINIAN-POLISH INTERNATIONAL RELATIONS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION AND EURO-ATLANTIC CHOICE

Криштанович Мирослав Франкович

доктор наук з державного управління, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1750-6385>

Kryshchanovych Myroslav

National University "Lviv Polytechnic"

У статті висвітлено проблеми формування стратегічного партнерства між Україною та Польщею в питаннях зовнішньої політики. Доведено, що з другої половини 90-х років українсько-польські взаємини у площині зовнішньої політики почали набувати ознак стратегічного партнерства, тобто це були такі відносини між державами, які спрямовувались на довготривалий характер. У перспективі стратегічне партнерство між двома країнами повинно постійно підсилюватися взаємодією у рамках постійно діючих міждержавних механізмів, подальшим зміцненням договірно-правової бази двостороннього співробітництва. Адже лише у політичній та військовій сфері можна буде говорити про налагодження відносин стратегічного партнерства, хоча динаміка і результативність контактів між органами виконавчої влади двох країн потребують серйозного посилення. З'ясовано, що подальший розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та Республікою Польща буде відбуватись на тлі серйозних геополітичних змін у регіоні Центрально-Східної Європи, що, у свою чергу, вимагатиме від обох країн нового аналізу і висунення нових завдань у поглибленні міжнародних відносин.

Ключові слова: стратегічне партнерство, міжнародна співпраця, європейський вектор, НАТО, Європейський Союз, Україна, Польща.

В статье освещены проблемы формирования стратегического партнерства между Украиной и Польшей в вопросах внешней политики. Доказано, что со второй половины 90-х годов украинские-польские отношения в плоскости внешней политики начали приобретать признаки стратегического партнерства, то есть это были такие отношения между государствами, направлялись на долговременный характер. В перспективе стратегическом партнерстве между двумя странами должно постоянно усиливаться взаимодействие в рамках постоянно действующих межгосударственных механизмов, дальнейшим укреплением договорно-правовой базы двустороннего сотрудничества. Ведь только в политической и военной сфере можно будет говорить о налаживании отношений стратегического партнерства, хотя динамика и результативность контактов между органами исполнительной власти двух стран требуют серьезного усиления. Выяснено, что дальнейшее развитие отношений стратегического партнерства между Украиной и Республикой Польша будет происходить на фоне серьезных геополитических изменений в регионе Центральной и Восточной Европы, что, в свою очередь, потребует от обеих стран нового анализа и выдвижения новых задач в развитии международных отношений.

Ключевые слова: стратегическое партнерство, международное сотрудничество, европейский вектор, НАТО, Европейский Союз, Украина, Польша.

The article highlights the problems of forming a strategic partnership between Ukraine and Poland in foreign policy issues. It has been proved that since the second half of the 90s, Ukrainian-Polish relations in the plane of foreign policy began to acquire signs of strategic partnership, that is, these were relations between states, aimed at a long-term nature. In the future, strategic partnership between the two countries should constantly strengthen interaction within the framework of permanent interstate mechanisms, further strengthening the legal framework of bilateral cooperation. Indeed, only in the political and military spheres it will be possible to talk about the establishment of relations of strategic partnership, although the dynamics and effectiveness of contacts between the executive

authorities of the two countries require serious strengthening. It was found that the further development of strategic partnership relations between Ukraine and the Republic of Poland will take place against the background of serious geopolitical changes in the region of Central and Eastern Europe, which, in turn, will require both countries to analyze and put forward new tasks in the development of international relations. It was established, thus, was assigned unexplained information in the field of international politics in Ukraine and the Republic of Poland, allegedly poured over the objective needs and national interests of concepts in mutual images. It was reported that a message was received from the Ukrainian-Polish business analytics outside the framework of bilateral political relations, that the geopolitical situation of the state was determined by the one for them called political secret before integration. It was found that among the most important foundations of the institutional support of Ukrainian-Polish cooperation in international relations, an important role, along with personal contacts between statesmen and politicians of the two countries, was played by institutional mechanisms, such as the Consultative Committee of the Presidents of Poland and Ukraine – at the level of the presidents of the two countries.

Keywords: strategic partnership, international cooperation, European vector, NATO, European Union, Ukraine, Poland.

Постановка проблеми. Ще у 90-х роках минулого століття на суспільно політичному рівні активно сформувався образ Польщі як “адвоката” України перед євроспільнотою, як держави, котра має всі можливості, а головне – зацікавленість у сприянні інтеграції України в ЄС [1]. Проте, як висловився посол Польщі в Україні Г. Літвін: “Польща для України є навіть більше, аніж просто “адвокатом”, оскільки “адвокат – це професіонал, який за свою працю бере гроші й працює для кожного, хто йому ці гроші платить. Те, що робила і робить Польща, – зовсім інше. Тому ми від самого початку нашого нового незалежного життя підкреслювали значення України, наголошували, що для України має бути визначена європейська перспектива. Тут підтримка була й буде, бо це один з найважливіших елементів нашої політичної думки зараз у Польщі. Хочемо підкреслити, що позиція Польщі щодо європейських перспектив України не змінилася. Польські політики ніколи не сумнівалися, що Україна повинна стати членом ЄС і НАТО. Вони говорили про це навіть тоді, коли українські політики сумнівалися” [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям політологічного аналізу цієї проблеми є праці відомих вчених Н. Арбатової, А. Дацюка, К. Бака, Л. Вардомського, Р. Грінберга, В. Дергачова, А. Зленка, та ін. Проте науковцями недостатньо вивченим залишається питання дослідження розвитку українсько-польських міжнародних відносин в контексті євроінтеграції.

Мета статті. Головною метою дослідження є визначення стратегічних перспектив розвитку українсько-польських міжнародних відносин в контексті євроінтеграції.

Виклад основних результатів. Слід зазначити, що аналізуючи європейський вектор політики української влади з 1990-х років О. Дергачов стверджував: “Для чинної укра-

їнської влади проголошення європейського вибору, безумовно, було б свідомим кроком. Але це було не варіантом виразу внутрішніх устремлінь чи артикуляції національних інтересів. Він став одним з інструментів утвердження і здійснення самої влади, її багатофункціональним стабілізатором. Він давав можливість самовизначення, формальної самоідентифікації, презентації привабливої політичної програми. У ширшому вимірі цей вибір, з урахуванням його популярності, претендував стати заміником, або суттєвою складовою нової національної ідеї. Європейський вибір, залишаючись декларацією, відразу міг би працювати на владу і не накладав надто важких, принаймні чітких обов’язків. Він був і залишався важливим атрибутом ведення публічної політики, яка, у багатьох, у тому числі, у більшості ключових моментів не збігалася з фактичними пріоритетами і спрямованістю практичних дій влади. Зазначена різниця між публічним і фактичним була постійно присутня у політико-дипломатичній діяльності Києва”. Автор розвинув свою думку і дав на додаток деякі узагальнені оцінки: “Україна протягом багатьох років фактично здійснювала політику просування до Європи як суто державний і, до того ж переважно політико-дипломатичний проект. Ця політика залишалася розгорнутою назовні, а в середині країни використовувалася переважно як пропагандистський мотив, який, до того ж мало впливав на успадковані з радянських часів антизахідницькі настрої” [3].

Ситуація почала змінюватися з вересня 1995 року, коли Варшава виступила з низкою ініціатив стосовно Києва: вона підтримала курс України на здобуття членства в Центральноевропейській ініціативі. У 1996 році взаємна орієнтація на вступ до ЄС та НАТО спричинила новий погляд на сутність українсько-польського партнерства. Саме у цей

період відносини Польщі та України вийшли на рівень особливих з елементами стратегічного партнерства. Польща була найактивнішим лобістом України в ці союзи, попри обмеженість своїх можливостей у якості країни-кандидата.

У контексті все більшого поглиблення процесу євроатлантичної інтеграції цілі обох країн почали збігатися й отримали стратегічний вимір. За часів уряду прем'єр-міністра Є. Бузека від 1997 року Польща розпочала переговорний процес про її вступ до ЄС [4]. Однією із проблем, яку мали вирішити політики – зробити усе необхідне для того, щоб східні та південні кордони не стали цивілізаційними, економічними чи військовими бар'єрами, а були відкриті для співпраці.

У 1999 році Польща увійшла до НАТО, що внесло додаткові штрихи в розвиток українсько-польських стосунків. Хоча деякі українські офіційні особи, учені та політологи висловлювали побоювання, що після того як Польща стане членом НАТО, Варшава відвернеться від України, однак як виявилось пізніше, характерною рисою “української політики” Польської держави була і залишилась підтримка співробітництва з Україною. У березні 1999 року відбулося перше організаційне засідання постійної українсько-польської конференції з питань європейської інтеграції. У її роботі брали участь представники усіх зацікавлених міністерств і відомств обох держав. Патронат над конференцією покладался на прем'єр-міністрів України та Польщі. Конференція стала формою передачі українським партнерам польського інтеграційного досвіду, знань про процес входження до ЄС, даючи можливість здійснювати широкий аналіз українсько-польських відносин на тлі наближення до ЄС [5]. Після вступу Польщі до НАТО Варшава отримала змогу реально впливати на прийняття рішень в ЄС і тим самим відстоювати європейський вибір України.

У березні 2001 року завдяки активній підтримки Польщі, Європейський Парламент ухвалив резолюцію щодо Спільної Стратегії ЄС до України – European Parliament resolution on Ukraine. Резолюція визнавала, що Україна відіграє ключову роль для збереження миру, стабільності та процвітання в Європі в період після “холодної війни”. Підкреслювалось, що вона є активним членом Ради Європи та Організації з безпеки та співробітництва в Європі, посідає важливе місце в Центральній-Європейській Ініціативі та співробітництві в Чорноморському регіоні [6].

У січні 2003 року за ініціативи польської сторони було висунуто пропозиції щодо розробки “східного виміру” політики Європейського Союзу, до складу якого повинна входити концепція взаємовідносин з Україною. Суть польської пропозиції полягала в необхідності визначення українських перспектив щодо членства у Європейському Союзі та наданні статусу країни з ринковою економікою Україні. Також зі сторони Польщі поступили пропозиції щодо створення у рамках Європейського Союзу: Європейського фонду демократії для надання підтримки українському уряду [7].

Слід зазначити, що до 2004 року, різниця в підходах до України з боку Брюсселя та Варшави була суттєвою. Польща намагалась вистроїти особливі стосунки з Україною, керівництво ЄС – збудувати таку стратегію щодо східних сусідів, яка б включила якнайбільшу кількість країн. Брюссель у більшості випадків блокував будь-які польські ініціативи. Однак, поступово польська активність стала одним із чинників формування нової моделі взаємовідносин Схід-Захід. Після Помаранчевої революції 2004 року спостерігалось поживлення діалогу між НАТО та Україною та, відповідно, польсько-українських стосунків у сфері безпеки. Польща, попри складність внутрішнього політичного процесу, і надалі демонструвала значно більшу активність, навіть рішучість у лобюванні вступу України до НАТО, аніж інші країни Європи.

Входження у 2004 році Польщі до Євросоюзу створило для України принципово нову реальність, оскільки серед його членів уперше з'явилась країна, яка не лише недвозначно заявила про підтримку курсу України на членство в цій організації, а й збиралась лобювати українські інтереси і позиції безпосередньо у центрах прийняття рішень Європейського Союзу. Причому ключовою тезою політичного діалогу мало стати визнання, що тільки демократична Україна зможе скористатися благами, які випливають з участі у процесах європейської інтеграції [8]. Нового аспекту набули українсько-польські відносини після входження у грудні 2004 року до Шенгенської зони. Польща почала ще активніше лобювати входження України до Європейського Союзу та НАТО.

Піком зближення між Україною та ЄС став початок 2005 року, коли Європа вітала “помаранчеву революцію”. Так, Європейський Парламент у січні 2005 р. фактично визнав перспективу членства України в організації. Спираючись на сприятливу зовнішню

кон'юнктуру, українські дипломати взяли надзвичайно швидкий темп у європейському напрямі. Від часу входження Польщі до ЄС відбувалося наповнення українсько-польських відносин новим змістом, посилення її ролі як лобіста євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України. Не випадково під час зустрічі з главами іноземних дипломатичних місій, акредитованих в Україні 21 грудня 2007 року, міністр закордонних справ В. Огризко чітко окреслив незмінність курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію України, бо "Європа – це той маяк, без якого Україна заблукає в бурхливому морі світової глобалізації" [8]. Міністр закликав до виваженості у відносинах із Європою, необхідності прагматичних підходів, адже "наш шлях в Європу – це не один гігантський стрибок, а множина послідовних кроків". При цьому було наголошено, що "політика сусідства" є лише інструментом, проміжним етапом для досягнення кінцевої мети – бути інтегральною частиною Європи. В. Огризко також презентував дорожню карту європейської інтеграції України, яка мала складатися з таких етапів: – у короткостроковій перспективі успішне виконання Плану дій Україна-ЄС як інструменту наближення до стандартів Євросоюзу а також успішні переговори з укладення нової посиленої угоди, яка має закласти юридичну основу розвитку відносин на наступні 10 років; у середньостроковій перспективі – забезпечення успішного виконання нової угоди Україна – ЄС і як результат доведення інтеграції України у європейські структури до такого рівня, який уможливить набуття членства в Європейському Союзі. На думку В. Огризко ці стосунки мали бути прагматичними, рівними, передбачуваними та дійсно партнерськими, що базуються на загальноновизнаних нормах і принципах міжнародного права, і позбавлені заідеологізованості та комплексу "старшого" та "меншого" братів.

На конференції голів парламентів країн-членів ЄС у Братиславі 2007 року Польща виступила з вимогою переглянути позицію Євросоюзу стосовно України та висловила свою обуреність тим, що Україна так і не отримала гарантій від ЄС про можливість початку переговорів щодо вступу, і вимагала чіткого запевнення, що такі перспективи існують [9].

Згодом, польсько-шведська ініціатива, оприлюднена у травні 2008 року на Раді ЄС і започаткована на Установчому саміті ЄС 7 травня 2009 року в Празі, була спрямована на реальне прискорення процесу долучення

України (поряд з іншими східноєвропейськими державами) до інтеграції з ЄС [10]. Тому зрозуміло, що неможливо заперечити факт постійного лобювання Польщею необхідності поглиблення двосторонніх відносин на рівні Україна-ЄС. Польща в цей період відчувала себе не тільки основним посередником в міжнаціональному діалозі, але й закріпляла за собою право підтримувати українські інтереси перед європейською спільнотою.

Наступний період у розвитку польсько-українських відносин виділяють часовий відрізок, який розпочався з 2010 року. Основними складовими цього етапу була допомога Польщі в питаннях інтеграції України до Європейського Союзу і сприяння скасування візового режиму для громадян України з країнами Європейського Союзу. У 2011 році Г. Літвін – надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Польща в Україні зауважив: "У Польщі абсолютна більшість людей вважає, що Європа має об'єднатися в Європейському Союзі. Це перше. Друге – те, що Україна є беззаперечною, очевидною часткою Європи. Тому Польща від самого початку її нового незалежного життя підкреслювала значення України, наголошувала, що для України має бути визначена європейська перспектива... Тут підтримка була й буде, бо це один з найважливіших елементів політичної думки зараз у Польщі" [11].

25 травня 2011 р. було опубліковано Спільну комунікацію Європейської Комісії та Високого представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики "Нова відповідь сусідству, що змінюється" [12]. Особливий наголос робився на праві держав-партнерів обирати власний формат та темп розвитку з ЄС, виходячи з власних амбіцій щодо європейської інтеграції. Іншими словами, враховуючи відсутність звичного формулювання, що ЄС "наперед не визначає будь-якого сценарію відносин між ЄС та партнером", відповідальність за поступальний розвиток двосторонніх відносин перекладається з ЄС на плечі кожної держави окремо. Це в значній мірі ускладнювало реалізацію польської ідеї сприяння вступу України до ЄС.

У листопаді 2011 року відбувся двадцять перший завершальний раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію України та ЄС, а 30 березня 2012 р. у Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду. Для пришвидшення підписання Угоди була створена спеціальна Моніторингова місія Європарламенту під керівництвом П. Кокса та О. Квасневського.

Знаково, що 28 листопада 2014 року польський сейм ратифікував Угоду про асоціацію України з ЄС, а 4 грудня Угоду про асоціацію ратифікував Сенат Речі Посполитої.

Зміни у зовнішній політиці Польщі, задекларовані новим президентом А. Дудою від серпня 2015 року, мали мати вплив як на двосторонні українсько-польські відносини, так і на безпекове середовище в регіоні. Загальні принципи пропонованих корективів польської зовнішньої політики (розширення Нормандського формату, гнучкі союзи у Балто-Чорноморському регіоні, розміщення інфраструктури НАТО в Балтії і ЦСЄ) збігалися з національними інтересами України. Позитивною для України була пропозиція розширення Нормандського формату (за рахунок Польщі та можливо інших учасників) у процесі вирішення збройного конфлікту внаслідок російської агресії на сході України. Реалізація цієї пропозиції була можливою лише шляхом домовленостей з іншими союзниками – Німеччиною, США, Великою Британією. Підставою мала бути теза про вичерпаність (необхідність оптимізації) цього формату і потребу продовження переговорного процесу. Пункт щодо Нормандського формату мав стати першочерговим у порядку денному українсько-польських перемовин. Водночас інтереси України

потребували переведення обговорення цього питання у багатосторонній формат [13].

В цілому зі вступом Польщі до НАТО та набуттям членства в Європейському Союзі, офіційна Варшава стала одним із найважливіших партнерів України на міжнародній арені. Республіка Польща була активним та послідовним партнером України в питаннях її реалізації євроінтеграційних устремлінь, зокрема практичного виміру співробітництва Україна-ЄС. Як член Північноатлантичного союзу Польща брала участь у формуванні його політики стосовно України, польські офіцери в НАТО постійно співпрацювали з українськими офіцерами із представництва України в Брюсселі. Польська сторона вбачала великі можливості для співробітництва у сфері військової підготовки.

Висновки. Слід зазначити, що просування Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу на Схід виявилися тими чинниками, які суттєво позначаються на українсько-польських стосунках. З одного боку, розширення НАТО і ЄС визначають зовнішньополітичну поведінку України і Польщі, однак, з іншого – від рівня взаєморозуміння між двома державами щодо питань євроатлантичної та загальноєвропейської інтеграції буде залежати швидкість розширення Північноатлантичного об'єднання і просування ЄС на Схід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Brzezinski I. Polska i Europa, Ukraina. Przegląd polityczny. 1994. № 23. 72–76.
2. Посол Польщі Генрик Літвін. 2011. № 11. URL: www.pravda.com.ua/articles
3. Дергачов О. Партнерський потенціал України: становлення і реалізація. Київ : ІПЕД ім. Кураса, 2009. С. 240–241.
4. Федунь О.В. Роль Польщі у реалізації європейського вибору України. *Вісник Львівського ун-ту. Серія Міжнародні відносини*. 2001. Вип. 3. 48 с.
5. Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат. Львів : Світ, 2011. С. 75.
6. Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 340 с.
7. Зюлковскі М. Польсько-українські взаємини як складова архітектури сучасної Європи. *Віче*. 2003. № 6. С. 73.
8. Ключковські Я. Плече друга. Україна дипломатична. Київ, 2009. Вип. X. С. 534–535.
9. Матвієнко В., Огризко В. Українська дипломатична енциклопедія : У 2-х т. Київ : Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
10. Новини ЄС. URL: www.unian.ua/products-60122.html
11. Snihyr O. Yevropejska polityka bezpeky ta oborony: strategichni aspekty spivpraci Ukrajinny z EU – vyznachennja napryamiv ta formatu (European Security and Defence Policy: strategic aspects of cooperation between Ukraine and the EU – determination of areas and format). Regime to access: www.old.niss.gov.ua/Monitor/November/2.htm
12. A New Response to a Changing Neighbourhood: A review of European Neighbourhood Policy, Commission of the European Communities. Brussels, 2011. 25.05.
13. Яворська Г.М. Зміни у зовнішній політиці Польщі: виклики і можливості для України. Аналітична записка. 2015. 28 вересня.

REFERENCES:

1. Brzezinski I. (1994) Polska i Europa, Ukraina. Przegląd polityczny.
2. Posol Pol'shchi Henryk Litvin (2011), no. 11. URL: www.pravda.com.ua/articles (in Ukrainian)
3. Derhachov O. (2009) Partners'kyi potentsial Ukrainy: stanovlennya i realizatsiya. Kyiv: IPED im. Kurasa. (in Ukrainian)
4. Fedun' O.V. (2001) Rol' Pol'shchi u realizatsiyi yevropeys'koho vyboru Ukrainy. *Visnyk L'vivs'koho un-tu. Seriya Mizhnarodni vidnosyny.* (in Ukrainian)
5. Yankiv M. (2011) Ukraina i Pol'shcha: stratehichne partnerstvo v systemi heopolitychnykh koordynat. L'viv: Svit. (in Ukrainian)
6. Koval'ova O.O. (2003) Stratehiyi yevrointehratsiyi: yak realizuvaty yevropeys'kyi vybir Ukrainy: monohrafiya. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
7. Zyulkovski M. (2003) Pol's'ko-ukrayins'ki vzayemny yak skladova arkhitektury suchasnoyi Yevropy. *Viche.* (in Ukrainian)
8. Klyuchkovs'ki Y.A. (2009) Pleche druha. Ukraina dyplomatychna. Kyiv, vol. X. (in Ukrainian)
9. Matviyenko V., Ohryzko V. (2004) Ukrayins'ka dyplomatychna entsyklopediya: U 2-kh t. Kyiv: Znannya Ukrainy. (in Ukrainian)
10. Novyny US. URL: www.unian.ua/products-60122.html (In Ukrainian)
11. Snihyr O. Yevropejska polityka bezpeky ta oborony: strategichni aspekty spivpraci Ukrainy z EU – vyznachen-nja napryamiv ta formatu (European Security and Defence Policy: strategic aspects of cooperation between Ukraine and the EU – determination of areas and format). URL: www.old.niss.gov.ua/Monitor/November/2.htm (in Ukrainian)
12. A New Response to a Changing Neighbourhood (2011): A review of European Neighbourhood Policy, Commission of the European Communities. Brussels.
13. Yavors'ka H.M. (2015) Zminy u zovnishniy politytsi Pol'shchi: vyklyky i mozhlyvosti dlya Ukrainy. Analitychna zapyska. (in Ukrainian)